

Пригода-Донець Таміла Миколаївна,

кандидат філософських наук,

доцент кафедри культурології

Волинського національного університету імені Лесі Українки

orcid.org/0000-0002-3251-516X

tamprygoda@gmail.com

ТРАНСГРЕСІЯ ТІЛА В УМОВАХ ВІЙНИ: КУЛЬТУРОЛОГІЧНИЙ КОНТЕКСТ

Тіло є фундаментальною реальністю людського існування. Воно формує основу нашої динамічної присутності у світі, що невіддільне від досвіду трансгресивних станів, порушення кордонів, норм, табу й заборон, творення іншого (нового) простору культури, мистецтва, саморозвитку. У контексті війни тілесні практики «на межі» трансформуються, пропонуючи нову антропологію тіла, нові форми тілесної взаємодії.

Стаття присвячена аналізу феномену трансгресії тіла в умовах війни, що трансформує традиційні уявлення про тілесність, ідентичність та людську природу. Тілесність активно змінюється під впливом екстремальних обставин, виявляючи різні форми взаємодії, зокрема, біологічного й технологічного чинників, сутнісно перетворюючи прийняті та звичні уявлення і реальність про тілесний вимір світу.

Війна розглядається як ситуація екзистенційної трансгресії тіла – у площинах фізичній, психологічній, соціальній і культурній. Досліджується як тіло, що порушує межі норм, стає суб'єктом і ресурсом культурного перетворення, нової ідентифікації. Війна руйнує уявлення про тіло як контрольований і стабільний суб'єкт, уводить його в «хаосмос» екзистенційної кризи. Поранене тіло стає культурним артефактом – символом втрати, стійкості, колективної пам'яті. Воно трансформується від біологічного до технологічного та психосоматичного, формує нові ідентичності: від солдата до постраждалого, від цивільного до героя. Тілесні практики мистецтва та терапії витворюють форми опору, реабілітації, культурної самосвідомості.

У контексті війни трансгресія тіла стає критично важливою культурною динамікою. Воно перетворюється на інструмент ідентичності й пам'яті, ключ до розуміння сучасної культури тілесності, насильства, травми та відродження. Війна формує нові культурні моделі через пережитий досвід трансгресії, що сприяє формуванню колективної пам'яті, солідарності, транстілесності.

Ключові слова: трансгресія, тіло, травма, війна, антропологія війни, перформативні практики, ідентичність, культурна пам'ять.

Prihoda-Donets Tamila,

Candidate of Philological Sciences,

Associate Professor at the Department of Cultural Studies

Lesya Ukrainka Volyn National University

orcid.org/0000-0002-3251-516X,

tamprygoda@gmail.com

TRANSGRESSION OF THE BODY IN THE CONTEXT OF WAR: A CULTURAL ANALYSIS

The body is a fundamental reality of human existence. It constitutes the basis of our dynamic presence in the world, inseparable from the experience of transgressive states – violations of boundaries, norms, taboos, and prohibitions – that shape new (alternative) spaces of culture, art, and self-development. In the context of war, bodily practices “at the edge” undergo transformation, offering a new anthropology of the body and novel forms of corporeal interaction.

This article analyzes the phenomenon of bodily transgression in conditions of war, which challenges traditional notions of corporeality, identity, and human nature. Bodily experience changes under extreme circumstances,

revealing various forms of interaction – especially those between biological and technological factors – profoundly altering accepted and conventional perceptions of bodily reality.

War is examined as a situation of existential transgression of the body – on physical, psychological, social, and cultural levels. It explores how the body, crossing normative limits, becomes both a subject and a resource of cultural transformation and re-identification. War disrupts the notion of the body as a controlled and stable subject, immersing it in the “chaosmos” of existential crisis. The wounded body becomes a cultural artifact – a symbol of loss, resilience, and collective memory. It evolves from the biological into the technological and psychosomatic, shaping new identities: from soldier to victim, from civilian to hero. Artistic and therapeutic bodily practices create forms of resistance, rehabilitation, and cultural self-awareness.

In the context of war, bodily transgression becomes a critically important cultural dynamic. The body turns into an instrument of identity and memory – a key to understanding contemporary culture of corporeality, violence, trauma, and regeneration. War generates new cultural models through the lived experience of transgression, contributing to the formation of collective memory, solidarity, and trans-corporeality.

Key words: transgression, body, trauma, war, war anthropology, performative practices, identity, cultural memory.

Вступ. Тіло є первинною екзистенційною реальністю людини: локусом, маркером і медіумом усіх змін у культурі та суспільстві. Воно формує матеріальний доказ буття – «плоть світу», “*chair du monde*” (Merleau-Ponty, 1945), як засіб присутності-у-світі. Таке світове тіло позначає фундаментальний зв’язок між людиною і світом, зануреність нашого досвіду в тілесний вимір дійсності, тілесне життя як взаємодію, трансгресію різних феноменів, станів, просторів.

Трансгресія тіла – багатовимірний феномен, що виходить за межі простого порушення фізичних чи соціальних норм. В умовах війни вона набуває екзистенційного характеру, стає способом переосмислення основних категорій людського буття – життя, смерті, болю, ідентичності. Війна виступає потужним трансформаційним чинником, який радикально змінює тілесність на всіх рівнях її прояву. Воєнний досвід руйнує звичні уявлення про тіло як контрольовану та стабільну реальність, уводячи його у стан постійної межовості між життям і смертю.

Виклад основного матеріалу. Загалом, трансгресія як філософський концепт маркує порушення меж, правил і заборон, створених культурою та суспільством, різного роду переходу між явищами, реальностями, станами тощо. М. Бланшо розглядав трансгресію як ключовий елемент людського буття, досліджував її в межах літератури, естетики й філософії. Для нього трансгресія є актом, що розширює кордони існування та дозволяє людині вийти за межі звичних обмежень буття. Він уважав, що трансгресія є необхідною для самопізнання, оскільки через неї людина наближається до істинного досвіду існування, до нових

горизонтів осягнення (Blanchot, 1982). Трансгресія пов’язана із зустріччю зі смертю як найвищою межею. Він вважає, що лише через порушення звичних меж ми отримуємо змогу зануритися в «безкінечну розмову» з буттям, постійно перетворюючись і оновлюючись.

Її осмислення має глибокі корені у творах Ж. Батая, М. Фуко, Ж. Бодріяра. Для цих мислителів трансгресія стає способом відкриття нових горизонтів знання, переосмислення влади, культури й людської природи. Ж. Батай (Bataille, 1957) аналізує, як трансгресія функціонує в суспільстві, особливо в контексті заборон і табу. Заборона й трансгресія співіснують у діалектичному зв’язку. Основна ідея Ж. Батая полягає в тому, що акт трансгресії не руйнує заборону, а підтверджує її, відкриваючи простір для подолання. Він підкреслює, що трансгресія є невід’ємною частиною людського досвіду, особливо у сферах сексуальності та релігії. Трансгресія набуває екзистенційного виміру, розкриває глибокий зв’язок між заборонаю, бажанням і смертю. Це не лише порушення меж, а й спосіб наближення до сакрального. М. Фуко розвинув концепцію трансгресії в контексті своєї критики влади та нормалізуючих механізмів суспільства. Він стверджує, що трансгресія є актом, який водночас порушує та підтверджує межі (Foucault, 1963). М. Фуко вбачає у трансгресії не лише індивідуальний, а й соціальний вимір. Для нього вона є інструментом підваження влади, яка функціонує через норми й дисципліну. В «Історії сексуальності» (Foucault, 1976) філософ аналізує, як трансгресія проявляється в сексуальності, яка часто стає полем боротьби між індивідуальною свободою і соціальними нормами. Сексуальність,

з його позиції, – це не лише об’єкт репресій, але й поле, на якому формуються нові види влади й знання. М. Фуко також підкреслює, що трансгресія є способом оскарження культурних обмежень, що дозволяє створювати нові форми ідентичності та способи мислення. Ж. Бодріяр аналізує трансгресію в контексті симулякрів і гіперреальності. У роботі «Символічний обмін і смерть» (Baudrillard, 1976) він стверджує, що в сучасному світі трансгресія стає симуляцією, підпорядковується логіці системи, втрачає свій радикальний потенціал. Ж. Бодріяр уважає, що сучасне суспільство поглинає всі спроби порушення меж, перетворює їх на товар або частину медіаспектаклю. У споживацькій культурі трансгресивні образи й ефекти використовуються, щоб просувати контент з потрібним ефектом. Це означає, що трансгресія більше не є викликом системі, а її інструментом.

Сучасне мистецтво дедалі більше апелює до трансгресивних засобів у художньому образотворенні. Зокрема, така активна тенденція спостерігається у сфері перформативних артпрактик. Зрештою, трансгресія – невід’ємна умова будь-якого розвитку, еволюційних змін, трансформації. У сценічному просторі, на думку Р. Никоненко, трансгресія інтерпретується як «трансгресія пластичних форм, режисерська стратегія виходу за межі пізнаного, що знаменує феномен переходу від можливого до неможливого» (Никоненко, 2020, с. 303). У пластичному театрі вона спрямована на руйнування класичних форм і рематеріалізацію тіла як нового сенсорного суб’єкта. Вистави, наприклад пластичного театру «Академія руху» (м. Кривий Ріг), демонструють перетворення тілесної форми через драматургію руху й художню експресію. Інший автор Й. Беррінгер (Беррінгер, 2024) вказує на особливий взаємозв’язок тіл у танці та технологій, позначає сліпі зони та зрушення, що відбуваються в цих взаєминах. Виконавець або імерсант взаємодіє з інтерфейсними середовищами, програмовими чи мережевими. Автор називає цю творчість «постхореографією», коли дійство завдяки інформаційним технологіям трансформується в непередбачувані стани й ситуації, розширяє можливості для інтерактивних виступів. Людська фізична тілесність доповнюється, дематеріалізується і стає частиною цифрового образу чи коду, пропонує непередбачувані сценічно-пластичні ефекти.

Проект TanzLaboratorium «ПостУкраїнське тіло» (2013, 2015) акцентує увагу на суспільному страху перед тілесністю. Автори активують тіло, розміщують його поза моральними правилами, руйнують табу на відвертість, ігнорують чи долають цензуру на «Українське тіло» (2012), почасти презентують тіло як політично-тілесний феномен (ПостУкраїнське, 2013, 2015). Людські й не лише тіла (людина й мох, наприклад) у русі – складники пластично-екологічного експерименту, що взаємодіють новими та, можливо, більш взаємоповажливими способами (Шнор, 2023). Такі перформативні акції покликані звернути увагу на екологічні виміри співбуття і співіснування людини й природи, як суб’єкт-суб’єктних взаємин, як чутливих один до одного партнерів, учасників діалогічного процесу, де абсолютна пластичність, відкритість, динамічність є запорукою балансу людини й екологічного середовища.

Тіло розглядається не просто як фізична оболонка людини, а як місце, де перетинаються різні культурні та соціальні значення, ідеологічні та психологічні аспекти. В умовах війни тіло піддається надзвичайним трансформаціям – воно стає об’єктом і суб’єктом насильства, простором для відображення травми, символом стійкості чи втрати. Війна змінює як тілесні уявлення про людину, так і культурні норми, пов’язані з тілесністю, породжує феномен, який можна назвати трансгресією тіла. Власне, історія, що є послідовністю воєн і конфліктів, формує як мікроісторію тіла, так і мегаісторію людства.

Війна постає як чинник, що посилює, інтенсифікує, екзистенціалізує тілесний досвід: водночас дарує смисли й руйнує стабільність повсякденності. Протиставленням тіла ідеального та буденного вона повертає його до стану, де категорії норми й вульгарності стають умовними. Війна актуалізує психосоматичні інтерпретації присутності у війні. У «хаосмосі» воєнного досвіду руйнується планованість майбутнього, і множинність можливих тілесних сценаріїв стає нормою. Поєднання страху, інстинктивності, екзистенційного краю – це тіло, що постійно на межі життя і смерті, як індивідуального, так і універсального.

Обставини війни радикально трансформують тілесність. Тіло у війні набуває особливих значень, стає локусом переживання,

що виходить за межі повсякденної фізіології. Проте у війні тіло втрачає свої межі, змінює відчуття присутності у світі й стає об'єктом постійної небезпеки. У цьому сенсі трансгресія, тобто вихід за межі звичайного стану, відбувається на рівні фізичному, психологічному та соціальному. Травми, контузії, ампутації та інші фізичні ушкодження руйнують рутинний досвід тіла як цілісного й здорового, уводять його в іншу реальність болю і втрати.

Тілесні зміни у воєнному просторі мають і символічний вимір. Поранене або ампутоване тіло стає свідченням наслідків війни, своєрідним маркером особистих і колективних травм. У таких умовах тіло набуває нової цінності, яка перевищує звичну людську цінність здоров'я та функціональності; це тіло стає «іншим» – тілом «на межі» повноцінності й дефіциту, живим нагадуванням про наслідки війни для суспільства.

Тілесність постає полем символічної і психологічної боротьби. Війна змінює сприйняття тіла, руйнує уявлення про його незмінність та контрольованість. Втрата контролю над тілом або його цілісністю спричиняє трансгресивні переживання, адже тіло більше не належить повністю людині. Військові поранення та травми, як фізичні, так і психологічні, перетворюють тіло на простір конфлікту між індивідом і зовнішніми умовами. Військовий досвід травмує не тільки фізично, а й психічно, спричиняє такі симптоми, як посттравматичний стресовий розлад (далі – ПТСР), який глибоко змінює самовідчуття людини і її ставлення до свого тіла.

Такі стани й переживання формують ще один важливий напрям культурного процесу. Ідеться про нову «хвилю» дегуманізації. Безумовно, будь-яка війна в будь-яку епоху – це знелюднення, занепад людськості та звичних норм співжиття. Війна ХХІ ст. радикально переорієнтовує світогляд західної цивілізації з її універсальними цінностями блага, краси, розуму, демократичними засадами, культивуванням після Другої світової війни пацифізмом, на постгуманістичні ідеї. Ідеться про ті дезантропологічні тенденції, які зміщують позицію людини як найвищої цінності, а на її місце приходять різні ідеали світопорядку, де в центрі буття – природа, космос, вищий розум, технології тощо. Тілесність дегуманізується війною,

втрачає свою традиційну автентичність. Тіло стає трансмедійним, симулятивним, віртуальним поруч із буденною вульгарністю і брутальністю реалій війни. Така криза антропо- і культуроцентризму спонукає до пошуку й появи альтернативних концепцій людини у світі, її призначення, перспектив існування, переосмислення накопиченого екзистенційного досвіду, звернення до іно- й ненаукових теорій.

Людина втрачає частину своєї особистості, піддаючись процесу перетворення на об'єкт для маніпуляцій або жертву. Ця дегуманізація може проявлятися через страх втрати, відчуття безпорадності, постійний стрес і виснаження. Водночас у цих екстремальних умовах людина намагається знайти нову ідентичність і спосіб адаптації, що проявляється у формуванні нових соціальних зв'язків і способів взаємодії з іншими тілами, що також постраждали від війни.

Українські психоаналітики наголошують, що війна порушує рамки «тіла-господаря» і організованої тілесної автономії, спричиняє етичні трансгресії в межах терапевтичного простору. Війна реорганізує межі терапевтичної взаємодії просто через тілесну присутність пацієнтів у кризі. Межі між пацієнтом і терапевтом змістилися і змінилися, порушивши загальноприйняті етичні норми психотерапії, відбулась трансгресія: «психоаналітики вийшли за межі етики мирного часу й звернулись до категорій, якими раніше ніколи не оперували: основною етичною парадигмою стала позиція піклування – «аналітик-мати». Нові етичні виміри, більше залучивши аналітика в діалог і взаємодію з аналізованим, «гуманізували» психоаналіз, зробили його відкритим. Етика, яка покликана створювати безпеку, вимагала саморозкриття та переходу від нейтральності до проголошення вираженої етичної позиції (Наливайко, 2023, с. 22).

Нині ситуація у країні зумовлює активне становлення тілесно-психотерапевтичних практик для реабілітації військових, тимчасово переселених осіб, людей, що живуть у війні. Танцювально-соматичні проєкти із залученням методів соматки, дихання та Laban Movement Analysis – підтримують військових і цивільних у подоланні шоку, паніки, дезорієнтації. Вони формують тілесну трансгресію шляхом активації внутрішньої опори – центрування, ґрунтування, відкриття нової тілесної реальності.

Перформанси стають способом тілесного перетворення травми: створюють тілесно чутливий простір, у якому тіло «провалюється» у травматичні стани, таким чином формує власний вихід із них. Таке тілесне дослідження є трансгресією за межі звичного поставлення тіла й викладання його як політичного й емоційного суб'єкта.

А. Підлипська та Л. Цветкова вважають, що через хореографію тіло стає автентичним носієм колективного досвіду. Виконання, рух і контакт – це тілесні ритуали, що допомагають трансгресувати травму й матеріалізувати її для осмислення як індивідуального, так і колективного явища (Підлипська, & Цветкова, 2022).

В умовах війни набуває значення нова тілесна ідентичність, у якій фізичні статуси й практики зазнають метаморфоз. Психологічні й фізичні наслідки війни (ПТСР, контузії, ампутації) руйнують уявлення про контрольоване тіло. Проте втрата фізичної цілісності водночас трансформує особистість: уводить у новий тип суб'єктності, інколи з новою єдністю з колективом, цілющим ритуалом, духовністю.

Поняття трансгресії передбачає порушення соціальних, моральних чи тілесних норм. У війні таке порушення норм досягає свого піку, коли війни буквально «переступають» через межі звичних уявлень про нормальність. Перетинання цих меж призводить до нових форм ідентифікації, коли людина змушена адаптуватися до радикальних змін у власній тілесності та психіці. Це тіло, яке більше не відповідає звичним уявленням про красу чи функціональність, формується як новий соціальний суб'єкт – воїн, постраждалий, травмований, герой. Поранене або ампутоване тіло стає культурним символом – пережитою травмою, яка формує наративи соціальної пам'яті. Цей досвід входить у мистецтво, літературу, музику, стаючи архівом болю, героїзму, стійкості й культури солідарності.

Трансгресія тіла у військовому контексті також включає розрив із традиційними гендерними ролями, адже жінки в сучасних війнах беруть активну участь у воєнних діях, стикаються з фізичними травмами та психологічними наслідками, на рівні із чоловіками. Цей процес руйнує усталені уявлення про гендерні ролі та призводить до зміни культурних значень тілесності у війні. Жінка як воїн – це новий

соціальний і культурний архетип, який кидає виклик традиційним моделям поведінки й ставлення до тіла в умовах бойових дій.

Війна характеризується технологізацією тілесності: кібернетичні імпланти, дрони, роботи змінюють межу антропоцентричності. З'являється «транстілесність» – тіло, що поєднує біологічне й технічне, спричиняє етичні дилеми втручання та контролю.

У війні тіло виступає як суб'єкт і об'єкт насильства: воно завдає і приймає удари, стає полем конфлікту між живою людиною і машинами для вбивства. Сучасні війни впроваджують нові технології, що призводить до виникнення феномену «транстілесності» – взаємозв'язку між тілом людини й військовою технологією (роботами, дронами, кібернетичними імплантатами). У такому разі тіло стає не лише учасником бойових дій, а й частиною складної військової інфраструктури, де фізичні можливості та фізіологічні реакції комбінуються з технологічними можливостями.

Тілесність у такому контексті перестає бути суто біологічною реальністю, вона трансформується, набуває технологічної складової частини, що надає тілу нових властивостей, а часом і позбавляє людяності. Це породжує нову соціальну та культурну етику: питання про етику втручання в тілесність, про кордони тілесного досвіду й самоконтролю в умовах, коли тіло людини стає частиною технологічного процесу.

Війна породжує колективну пам'ять про травму, що проникає в культуру і стає її частиною. Тілесність війни не обмежується лише пораненнями та фізичними травмами: вона формує цілий культурний наратив, який передається через літературу, мистецтво, кінематограф, музику. Тіло війни стає важливим культурним маркером, що несе в собі досвід болю, страждання і стійкості. Водночас воно є частиною колективного образу героїзму або жертви, що втілює культурний досвід на рівні соціальної пам'яті.

Цей досвід передається від одного покоління до іншого, створює своєрідний культурний архів, де тілесні травми війни перетворюються на символічні образи, що впливають на колективну свідомість і наративи. В умовах війни тілесність стає культурним маркером, який свідчить про виживання і переосмислення людських цінностей, а також формування нових

форм солідарності, які постають у відповідь на спільні травматичні переживання.

Висновки. Трансгресія відображає різні аспекти людського досвіду, культури та влади. Це не лише порушення меж, але й глибоке філософське дослідження людського існування в його багатоманітності. За межею неможливого приховуються найважливіші смисли та нескінченний потенціал поступу. Трансгресія відкриває транстілесний вимір людини й світу, це антропологічна межа, що радикально змінює налаштування з людини і її гуманістичного еґо на неосягнений і мудрий світ, і людина губиться у своїй зарозумілій поразці. Кібернетичні інтерфейси й технологічні інновації активно змінюють тіло, ставлячи етичні виклики.

Трансгресія тіла в умовах війни – це порушення звичних уявлень про тілесність, гендерні ролі, ідентичність та соціальні взаємодії. Війна перетворює тіло на об'єкт і суб'єкт насильства, стає каталізатором нових форм

тілесності. Війна робить цей процес відвертим і часто демонстративним: вона презентує тіло як культурну лабораторію, де воно стає суцільним середовищем трансгресії, руйнівної і творчої водночас. Поранене тіло – маркер травми й пам'яті, де фізичні ушкодження перетворюються на культурну символіку. Тілесно-перформативні практики пропонують тілесну трансгресію як метод адаптації, ідентифікації та соціального відродження. У війні руйнуються патріархальні моделі, вибудовуються нові архетипи тілесності.

В умовах війни тіло трансцендує свою роль: воно – фізична реальність, символічний простір конфлікту, культурний маркер і трансгресивний суб'єкт. Війна змінює форми тілесної ідентичності, руйнує межі норм і встановлює нові соціокультурні практики самовираження. Через тілесність вона розгортає глибокі зміни в культурній пам'яті, соціальній ідентичності й антропологічному вимірі сучасності.

Список використаних джерел:

- Бірінгер, Й. (2024). З'єднання і роз'єднання тіл. Журнал IATC/Revue de l'AICT. 29. URL: <https://www.critical-stages.org/29/towards-a-poetics-of-affectability-dance-in-more-than-human-worlds/>
- Наливайко, Н. (2023). Етична трансгресія у психоаналітичній практиці під час війни, що триває. Український психоаналітичний журнал. 1 (2). 19–23. <https://doi.org/10.32782/upj/2023-2-2>
- Никоненко, Р. (2020). Трансгресія художніх форм у сучасному українському пластичному театрі. Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. 2. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2020.220609>
- Підлипська, А., Цветкова, Л. (2023). Опрацювання культурних травм у танцювальних практиках: історичний контекст. Dance studies. 6 (2). DOI: 10.31866/2616-7646.6.2.2023.295167
- ПостУкраїнське тіло. 2013, 2015. URL: <https://tanzlaboratorium.org/>
- Шнор, Й. (2024). До поетики афективності: танець у світах, що перевищують людські межі. Журнал IATC/Revue de l'AICT. 29. URL: <https://www.critical-stages.org/29/towards-a-poetics-of-affectability-dance-in-more-than-human-worlds/>
- Bataille, G. (1957). *L'Érotisme*. Paris : Les Éditions de Minuit.
- Baudrillard, J. (1976). *L'Échange symbolique et la mort*. Paris : Gallimard.
- Blanchot, M. (1982). *The Space of Literature*. Lincoln : University of Nebraska Press.
- Foucault, M. (1976). *Histoire de la sexualité I: La volonté de savoir*. Paris : Gallimard.
- Foucault, M. (1963). *Préface à la transgression*. Paris : Éditions du Seuil.
- Merleau-Ponty, M. (1945). *Phénoménologie de la perception*. Paris : Gallimard.

References:

- Birrinher, Y. (2024). Ziednannia i roziednannia til [Corporeal Unions and Separations]. Zhurnal IATC/Revue de l'AICT. 29. Retrieved from: <https://www.critical-stages.org/29/towards-a-poetics-of-affectability-dance-in-more-than-human-worlds/> [in Ukrainian].
- Nalyvaiko, N. (2023). Etychna transhresiiia u psykhoanalitichnii praktytysi pid chas viiny, shcho tryvaie [Ethical transgressions in psychoanalytic practice during the ongoing war]. Ukrainskyi psykhoanalitichnyi zhurnal. 1 (2), 19–23. <https://doi.org/10.32782/upj/2023-2-2> [in Ukrainian].
- Nykonenko, R. (2020). Transhresiiia khudozhnikh form v suchasnomu ukrainskomu plastychnomu teatri [Transgression of art forms in modern Ukrainian plastic theater]. Visnyk Natsionalnoi akademii kerivnykh kadriv kultury i mystetstv. 2. <https://doi.org/10.32461/2226-3209.2.2020.220609> [in Ukrainian].

Pidlypska, A., & Tsvietkova, L. (2023). Opratsiuvannia kulturnykh travm u tantsiuvalnykh praktykakh: istorychnyi kontekst [Treatment of cultural injuries in dance practices: historical context] *Dance studies*. 6 (2). DOI: 10.31866/2616-7646.6.2.2023.295167 [in Ukrainian].

PostUkrainske tilo. 2013, 2015. (2023). [post-Ukrainian body]. Retrieved from: <https://tanzlaboratorium.org/> [in Ukrainian].

Shnor, Y. (2024). Do poetyky afektyvnosti: tanets u svitakh, shcho perevyschuiut liudski mezhi. *Zhurnal IATC/Revue de l'AICT*. 29. Retrieved from: <https://www.critical-stages.org/29/towards-a-poetics-of-affectability-dance-in-more-than-human-worlds/> [in Ukrainian].

Bataille, Georges. (1957). *L'Érotisme*. Paris: Les Éditions de Minuit [in French].

Baudrillard, Jean. (1976). *L'Échange symbolique et la mort*. Paris: Gallimard [in French].

Blanchot, Maurice. (1982). *The Space of Literature*. Lincoln: University of Nebraska Press [in English].

Foucault, Michel. (1976). *Histoire de la sexualité I: La volonté de savoir*. Paris: Gallimard [in French].

Foucault, Michel. (1963). *Préface à la transgression*. Paris: Éditions du Seuil [in French].

Merleau-Ponty, Maurice. (1945). *Phénoménologie de la perception*. Paris: Gallimard [in French].

Дата надходження статті: 21.07.2025

Дата прийняття статті: 26.08.2025

Опубліковано: 30.09.2025